

**Małgorzata Król-Bogomilska, *Zwalczanie karteli
w prawie antymonopolowym i karnym,*
Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2013, ss. 511**

Każdy, kto uczestniczył w organizowanych przez Stowarzyszenie Prawa Konkurencji warsztatach poświęconych tematyce zwalczania karteli środkami prawa administracyjnego i karnego, prowadzonych przez Panią Prof. Małgorzatę Król-Bogomilską, niewątpliwie z niecierpliwością czekał na empiryczny wynik badań Pani Profesor w postaci publikacji, podejmującej – jak mogłoby się wydawać nieco „egzotyczną” – kwestię połączenia sfery prawa antymonopolowego oraz karnego. Oto więc do rąk czytelnika trafia praca, określana przez recenzentów jako „wytyczająca kierunki dalszego rozwoju [wiedzy z zakresu prawa konkurencji – przyp. własny]”¹ czy też zawierająca „analizy mające charakter pionierski”².

Jak w przedmowie stwierdza sama autorka, podjęcie tematyki na płaszczyźnie prawa antymonopolowego i karnego wynikało z przekonania, że w nauce najciekawsze rzeczy dzieją się na styku różnych dziedzin. Co istotne, praca ta stanowi również wyraz zarówno naukowych zainteresowań Pani Profesor, jak i doświadczenia zawodowego zdobytego w obu gałęziach prawa.

Zagadnienia poruszone w monografii ujęte zostały w dwunastu rozdziałach oraz oddzielnym podsumowaniu wraz z wnioskami końcowymi.

W rozdziale pierwszym – stanowiącym wprowadzenie – autorka czyni wstępne uwagi na temat problematyki zwalczania karteli, źródeł współczesnego prawa konkurencji czy trendu kryminalizacji antykonkurencyjnych porozumień. W rozdziale I wskazała również na cele opracowania oraz pytania badawcze, a także płaszczyzny i metody przyjęte w prowadzonych badaniach.

W rozdziale drugim omówiona została problematyka prawno-ekonomiczna zwalczania karteli. Porozumienia kartelowe przedstawione zostały tutaj jako forma walki rynkowej oraz inne metody stosowane w rywalizacji na rynku (marketing, strategie działania, paralelne działania). Rozdział wieńczy zagadnienie znaczenia nurtu ekonomizacji w praktyce stosowania prawa konkurencji.

Kolejna część monografii poświęcona została podstawom odpowiedzialności za naruszenia kartelowe w unijnym i polskim prawie antymonopolowym. W pierwszej kolejności autorka wskazała na porozumienie kartelowe jako delikt administracyjny, stanowiący w polskim systemie prawa naruszenia odrębnej kategorii w stosunku do przestępstw i wykroczeń. W dalszej kolejności omówiony został m.in. rozwój prawa konkurencji (w Polsce oraz Unii Europejskiej) oraz zróżnicowanie źródeł prawa we współczesnym prawie konkurencji, pojęcie i rodzaje porozumień kartelowych, zakaz takich porozumień oraz wyłączenia spod zakazu.

W rozdziale czwartym rozwinięto kwestię porozumień kartelowych w odniesieniu do szczególnych form uczestnictwa w nich. Wskazano tutaj na różnorodność form zjawiskowych (znanych przede wszystkim z prawa karnego) takiego antykonkurencyjnego porozumienia, koncentrując

¹ Z recenzji dr. hab. Pawła Podreckiego, WPIA UJ.

² Z recenzji prof. dr. hab. Lecha Gardockiego, WPIA UW.

się przede wszystkim na pomocnictwie. Osobna część rozdziału poświęcona została odpowiedzialności biernego uczestnika porozumień kartelowych.

Kolejny rozdział zatytułowany *Podmiotowe umiejscowienie odpowiedzialności za naruszenia kartelowe* kieruje uwagę czytelników m.in. na odpowiedzialność za naruszenia w ramach grupy kapitałowej, wskazując w szczególności na problem odpowiedzialności podmiotu dominującego, kwestię winy, odpowiedzialności w ramach joint ventures czy solidarnej odpowiedzialności za grzywnę. Profesor Król-Bogomilska porusza również problem odpowiedzialności następcy prawnego, zwłaszcza w świetle orzecznictwa unijnego oraz polskiego. Oba główne wątki rozdziału piątego wzbogacone zostały o wątpliwości i uwagi krytyczne autorki.

W obszernym szóstym rozdziale monografii skupiono się na sankcjach z tytułu naruszeń kartelowych w unijnym i polskim prawie antymonopolowym. Osobno omówione zostały sankcje administracyjnoprawne (rodzaje decyzji wydawanych przez Komisję oraz Prezesa UOKiK, rodzaje sankcji administracyjnych), penalne (m.in. podstawy oraz zasady wymiaru kar pieniężnych w prawie polskim oraz unijnym, zagadnienie dobrowolnego poddania się karze) oraz cywilne (roszczenia cywilnoprawne).

Po omówieniu sankcji w kolejnej części publikacji autorka koncentruje się na zagadnieniu łagodzenia kar (*leniency*). W rozdziale znaleźć można zatem założenia programów *leniency* funkcjonujących w Stanach Zjednoczonych, Unii Europejskiej oraz Polsce, a także aktualne tendencje w zakresie programów łagodzenia kar. Odnosząc się do poszukiwania nowych rozwiązań, Prof. Król-Bogomilska wskazuje m.in. na empiryczne przykłady wprost z systemów w państwach członkowskich UE, a także wprowadza wątek projektu polskiej ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz zaproponowanych tam zmian w programie łagodzenia kar.

Rozdział ósmy poświęcony został praktyce orzeczniczej sądownictwa strasburskiego oraz unijnego w odniesieniu do charakteru sankcji penalnych w sprawach o administracyjne delikty kartelowe. W pierwszym rzędzie wskazany zostaje spór o charakter (naturę) grzywien w sprawach antymonopolowych, w dalszej kolejności autorka zajęła się kierunkami wytyczonymi przez orzecznictwo – tak Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak i sądów unijnych. W ostatnim podrozdziale M. Król-Bogomilska wskazuje na tak istotne aspekty, jak internalizacja standardów praw w UE, nadanie mocy prawnie wiążącej Karcie Praw Podstawowych UE czy możliwość (perspektywę) przystąpienia Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Kolejna część monografii została poświęcona przestępstwom kartelowym w kontekście kryminalizacji. Omawiając to zagadnienie, w pierwszej kolejności wskazano na amerykańskie korzenie kryminalizacji w sprawach kartelowych oraz relację pomiędzy sankcjami karnymi w niektórych krajowych systemach prawa konkurencji oraz prawem unijnym. W dalszej części autorka dokonuje wskazania postaw kryminalizacji antykonkurencyjnych naruszeń w wybranych państwach członkowskich UE. W kontekście polskim szeroko omówione zostało przestępstwo zмовы przetargowej stypizowane w art. 305 kodeksu karnego. Za niezwykle ciekawe uznać należy również zagadnienie postawione w formie pytania, a dotyczące argumentów przemawiających na rzecz kryminalizacji naruszeń kartelowych, Pani Profesor porusza tu bowiem kluczowe problemy kryminalizacji, jak rodzaje kar (kara więzienia, grzywna, dyskwalifikacja dyrektora), kwestie odszkodowawcze czy *whistle blowing programmes*.

W rozdziale dziesiątym książki autorka omawia zagadnienie zbiegu podstaw odpowiedzialności w sprawach kartelowych z zasadą proporcjonalności oraz *ne bis in idem*. Jak wskazuje, jedną z przyczyn decydujących o szczególnym znaczeniu tej problematyki jest często występujący transgraniczny charakter porozumień kartelowych, gdyż w tego rodzaju przypadkach powstaje możliwość uruchomienia mechanizmów ochrony należących do różnych systemów prawnych. Omawiając powyższe zagadnienie Prof. Król-Bogomilska koncentruje uwagę czytelnika przede wszystkim na wariantach zbiegu podstaw odpowiedzialności związanej z sankcjami penalnymi, zbiegiem podstaw odpowiedzialności powiązaniem z zastosowaniem prawa unijnego, prawa krajowego, a także w systemach prawnych państw spoza Unii Europejskiej. Poruszone zostaje tu również zagadnienie zbiegu podstaw odpowiedzialności w systemie paralelnych kompetencji organów państw członkowskich UE oraz – w szerokim zakresie – zagadnienie podstaw odpowiedzialności w krajowym systemie prawa.

W przedostatnim rozdziale zatytułowanym *Perspektywy współpracy na rzecz kryminalizacji karteli po wejściu w życie Traktatu z Lizbony* omówiona została m.in. ewolucja zasad współpracy w sprawach karnych w świetle postanowień TFUE, możliwości kryminalizacji karteli na szczeblu unijnym w obrębie dawnego I filaru oraz w ramach współpracy państw UE w sprawach karnych w obrębie III filaru – przed traktatem lizbońskim. Autorka porusza również kwestię współczesnych perspektyw kryminalizacji na szczeblu unijnym oraz możliwości działań na rzecz kryminalizacji karteli w ramach współpracy państw UE w sprawach karnych.

W ostatnim, dwunastym rozdziale przedstawiono zagadnienie programów zgodności (*compliance*) jako nowej formy zapobiegania kartelom. Prof. Król-Bogomilska zwraca tu uwagę na istotę i cele *compliance*, ich rozwój oraz praktyczne aspekty programów zgodności w przedsiębiorstwach, a także wpływ takich programów na wymiar kary w świetle orzecznictwa unijnego.

Monografię wieńczy *Podsumowanie i wnioski końcowe*. W *résumé* autorka wskazuje m.in. na konieczność poszukiwania rozwiązań prawnych oraz perspektywy kryminalizacji karteli, podnosząc kluczowe wątpliwości wynikające z wprowadzania sankcji w kontekście stosowania odpowiedzialności ich względem osób fizycznych. Ponadto, podkreśla potrzebę wykorzystania w prawie antymonopolowym dorobku prawa karnego dotyczącego postaci zjawiskowych, jak również wzorów prawnokarnych w zakresie określania podstaw odpowiedzialności za popełnienie czynu zabronionego w formie postaci zjawiskowych w odniesieniu do zasad karania.

W podsumowaniu formułuje ona szereg krytycznych uwag w odniesieniu do zasady *ne bis in idem* w prawie unijnym, a także wskazuje na nierozwiązane problemy zbiegu odpowiedzialności za przestępstwa i delikty administracyjne w krajowym porządku prawnym.

Z zainteresowaniem i aprobatą można przyjąć wniosek płynący z podsumowania, iż przyszłość zwalczania karteli należy do *compliance*, gdyż programy te umożliwiają przeciwdziałanie naruszeniom prawa samym przedsiębiorstwom. Wreszcie, zauważona (i podkreślona) zostaje konieczność dalszego rozwoju współpracy międzynarodowej w ramach Europejskiej oraz Międzynarodowej Sieci Konkurencji.

Omawiana publikacja – choć skierowana przede wszystkim do prawników zajmujących się zagadnieniami prawa konkurencji – z pewnością zainteresuje także tych, którzy w swojej pracy zawodowej lub naukowej badają zupełnie inne gałęzie prawa, jak chociażby prawo karne

czy administracyjne. Co istotne, ze względu na poruszenie takich problemów, jak walka rynkowa czy programy zgodności, książka stanowić może ciekawą i pożyteczną lekturę dla kadry zarządzającej przedsiębiorstw, które na co dzień są aktywnymi uczestnikami gry i rywalizacji rynkowej. Wielość poruszonych w monografii zagadnień oraz ich wyczerpująca analiza sprawiają, iż monografia Pani Profesor traktowana być winna jako wiodąca pozycja z zakresu prawa konkurencji.

Ilona Szwedziak-Bork

Adwokat